

Tomáš Ščuka:
25. výročí festivalu
Khamoro

strana 3

Veronika Kačová:
Pout'ke Kali Sáře
v Saintes-Maries-de-la-Mer

strana 3

Irena Eliášová:
Manuš bijo kheriben... /
Člověk bez domova...

strana 6, 7

ZPRÁVY

SLOVENSKO – Na Slovensku se podle lidskoprávní organizace Amnesty International stalo téměř pravidlem, že země není s to vyvodit důsledky po nepřiměřeném použití síly včetně ponižujícího zacházení ze strany policistů. Není ani schopná účinně a nezávisle vyšetřit jejich pochybení a zabývat se rasovým motivem takového jednání. V extrémním případě represím čelí samotné oběti policejního násilí, informovala ČTK slovenská pobočka organizace u příležitosti desátého výročí policejní razie v romské komunitě na východě země, které připadá na dnešek.

RUMUNSKO – Samozvaný romský král z Rumunska, Dorin Cioabă, byl pozván na recepci, kterou pořádal britský král Karel III. v rumunské vesničce Viscri. Karel III. v minulých dnech navštívil Rumunsko jako svou první zahraniční cestu po květnové korunovaci a právě malá transylvánská vesnička byla posledním místem jeho rumunské návštěvy. Informovala o tom rumunská média.

www.romea.cz

Zpožděné výplaty příspěvku na bydlení

foto: Sabir Agalarov

Finanční krizi pociťujeme již druhý rok. Rostoucí inflace zvedla ceny za služby a produkty, které pravidelně využíváme. Nejvíce to jako občané pociťujeme v obchodě s potravinami.

Ceny před válkou a dnes jsou neporovnatelné. U některých výrobků jde o výrazné cenové rozdíly. Pečivo, mléko, vejce nebo olej stojí i mnohonásobně více než před únorem 2022.

Současná vláda opakovaně veřejnosti tvrdí, že dělá maximum možného pro své občany, ceny však nadále rostou. Klesá jen životní úroveň lidí, kteří pracují nebo

celý život pracovali a dnes jsou nuceni šetřit na základních životních potřebách. Jistě, máme zde určité

Pokračování na str. 2

Květoslava Podhradská: Inspiraci čerpám ze života

foto: archiv Květoslavy Podhradské

Romská spisovatelka své dětství prožila na východním Slovensku v osadě Ostrovany nedaleko Sabinova. Část svého života žila v Ostravě, několik let také v Anglii, ve městě Middleborough, kde pracovala. V současné době žije ve Svitávce u Boskovic. Vystudovala střední školu, obor sociální činnost pro národnostní menšiny. Je členkou literárního klubu romských autorů Paramisara, který zaštiťuje organizace Slovo 21. V Ostravě vede literární klub Notička, je členkou správní rady spolku Ostravská nota. O tom, jak je úspěšná, se dočtete v našem společném rozhovoru. Přeji příjemné inspirativní čtení.

Dobrý den, Květo, mohla byste nám říct, jak jste se dostala ke psaní a od kolika let vlastně píšete? Co bylo první, co jste napsala? Dobrý den, Vám, Veroniko a také všem čtenářům Romano hangos. Z Ostravy jsem se s rodinou odstěhovala na jaře v roce 1989 do Svitávky u Boskovic. Ke psaní jsem se dostala

úplně náhodou, a to tak, že jsem začala studovat ve svých osmačtyřiceti letech dálkově střední školu v Ostravě. Do Ostravy jsem opět paradoxně dojížděla jednou týdně po dobu pěti let ze Svitávky na školu Zdeňka Matějčka v Porubě. Právě tady na škole jsem se dočetla z novin Romano hangos o romské literární soutěži Romano suno, kterou pořádala Nová škola, o. p. s. v Praze. Nejdříve jsem přemýšlela, zda se mám vlastně soutěže zúčastnit, protože to byla výzva pro studenty a děti. Nicméně svoje rozhodnutí jsem zúročila a jako studentka jsem odeslala povídku „E cikňi čhajori pal e Slovenska“ (Malé děvčátko ze Slovenska). A s touto povídkou jsem byla oceněna prvním místem. V povídce popisují svoji vzpomínku na první třídu – jakou jsem v té době měla velkou jazykovou bariéru. Rozuměla a hovořila jsem pouze v mateřštině, což je romština, a slovenský jazyk jsem vůbec neovládala. Porozumět soudruž-

Pokračování na str. 5

Den dětí v NZDM Ambrela

Pod záštitou Oblastní charity Třebíč funguje Ambrela – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež již 23. rokem. Pracujeme zejména s romskou mládeží ve věku 7–21 let. V roce 2022 jsme zažili několik významných momentů při práci s našimi klienty, které nás posunuly dále. A co nás čeká letos?

Kromě toho, že jsme v dubnu oslavili 23. narozeniny Ambrely, u nás od ledna na klubu probíhají měsíční témata zaměřená na aktuální nebo dlouhodobé potíže, se kterými se naši klienti potýkají. Stejně tak se snažíme s klienty uchopit duchovní život a spiritualitu, která je pro nás i klienty velmi důležitá. Kromě toho se plně věnujeme podpoře při vzdělávání, nabízáme možnost doučování a prostor pro plnění školních povinností.

Větší akcí, která se u nás aktuálně konala, byl ve čtvrtek 1. 6. 2023 Mezinárodní den dětí. Pracovnice NZDM Ambrela využily možnosti propůjčení prostor komunitního centra Moravia v Třebíči a nachystaly pro své klienty, jejich kamarády a rodiny odpoledne plné her, hudby, jídla a zábavy. Odpoledne věnované dětem se neslo jak jinak než v tanečním duchu. Všichni, kdo přišli, si užili velmi přátelsky naladěné odpoledne.

Na podzim se při příležitosti Týdne nízkoprahových klubů, který pořádá Česká asociace streetwork, v Nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Ambrela bude konat Den otevřených dveří. Návštěvníci budou mít možnost prohlédnout si naše zařízení a poslechnout si, jak naše služba funguje. Atrakcí, která pro ně bude připravena, bude možnost si během celého odpoledne vyzkoušet pod odborným vedením horolezeckou stěnu.

A v neposlední řadě nás na podzim opět čeká oblíbená taneční soutěž Amen Khelas, která se koná každoročně v Jihlavě. Klientky se již pilně připravují.

Aneta Frůhaufová

Zpožděné výplaty příspěvku na bydlení

Dokončení ze str. 1

procento občanů, kteří mají vyšší příjmy a zvýšené náklady na život nepociťují. Větší část obyvatel ale v této době strádá a potřebuje pomoc. Zároveň roste počet osob na hranici chudoby.

Od začátku letošního roku má stát problém s vyplácením jedné z nejdůležitějších sociálních dávek. Na příspěvek na bydlení dnes čekají některé domácnosti i tři měsíce! Na úřadech práce není k hnutí, především ve dnech, kdy lidé musí znovu dokládat svoje příjmy, aby jim stát přiznal sociální dávky. Úředníci doporučují posílat vše elektronicky, lidé ale často dávají přednost osobnímu kontaktu. Důvodem jsou zřejmě obavy, že lidem nebudou včas vyplaceny dávky, pokud žádost nepodají mezi prvními. To přetrvává i přes ujišťování úřadů, že zpoždění výplat nehrozí.

Dle mluvčí ÚP Kateřiny Beránkové je situace problematická pro všechny. Přijímají se další opatření, jejichž cílem je co nejrychlejší zpracování žádostí a odbavení klientů, vytíženější pracoviště mají posílit i noví zaměstnanci. Proměnu systému potvrzuje i ministerstvo. Nový mechanismus výplat dávek připravují průběžně. Cílem je zavést zjednodušený systém. Jedním z takových opatření je například to, že lidé už nemusí dokládat příjmy každého čtvrt roku, ale pouze jednou za pololetí.

Dle nejbližšího okolí však problémy s výplatou stále trvají. I proto je řadě lidí příjemnější fyzická návštěva. Chtějí mít jistotu, že je vše podané a znát přibližný termín výplaty od konkrétního pracovníka úřadu. Dalším problémem je i určitá nedůvěra lidí k elektronickému systému. Tzv. online podání prý v současné době prochází úpravami, které povedou k jeho zjednodušení, aby bylo uživatelsky přístupnější. Očekává se, že tím by se situace mohla zlepšovat. Potřebné změny je dle vedoucích úřadů také nutné provést v systému samotné administrativy. V nejvíce vytížených okamžicích by mělo přibýt třeba úředníků u přepážek. Chtěli by tak předejít konfliktům, které museli řešit, občas i za asistence policie.

Transformace výplat sociálních dávek je v době moderních technologií určitě na místě. Mám však pocit, že nebyla předem dostatečně připravená. Zpoždění výplat příspěvku na bydlení zasáhlo tisíce domácností a někteří obdrželi výpověď od majitelů bytů. Rodiny s dětmi se tak ocitly ve velmi krajní životní situaci. Stát tato rizika zcela opomněl.

Vládnoucí SK přehlíží potřeby těch nejvíce zranitelných skupin. Sociální politika státu je nyní podružnou oblastí. Samozřejmě, že k ozdravování veřejných financí jsou škrty často nevyhnutelnou záležitostí. Měly by ovšem být i citlivé vůči těm, kteří se v dané době ocitají na tzv. sociálním dně. Jakoby politikům chyběla schopnost empatie. Vždyť ta kalkulačka je jednoduchá. Chceme-li aktivní pracující občany, kteří přispívají do státní kasy, není možné, aby jim stát zkomplikoval výplatu příspěvku na bydlení, a tím ohrozil jejich aktuální bydlení. Kromě toho, důstojné bydlení pro každého občana by mělo být základním právem v jakékoliv vyspělé demokracii. Dnes je to ale spíše privilegium. A to je špatně, chceme-li věci posouvat.

Tomáš Ščuka

Prezident Pavel navštívil ZŠ Cimburkova

Prezident Pavel s manželkou Evou zahájili v Základní škole Cimburkova na pražském Žižkově dvoudenní oficiální návštěvu hlavního města. Po návštěvě uvedl, že všechny děti musí mít stejnou šanci na kvalitní vzdělávání bez ohledu na to, k jakému etniku patří.

Pavel s manželkou koncem února před inaugurací při návštěvě Ústeckého kraje zastavil i na základní škole v sociálně vyloučené lokalitě Mojžíř. O začleňování dětí jiného etnika do společnosti dnes prezident podle své mluvčí Markéty Řehákové mluvil i s ředitelkou ZŠ Cimburkova Irenou Meisnerovou. Řeháková novinářům sdělila, že toto téma je pro prezidenta Pavla důležité a návštěvu školy na Žižkově označila za významný bod na programu oficiální prezidentské návštěvy metropole.

„Všechny děti by měly mít šanci na dobrou a šťastnou budoucnost. A to bez ohledu na to, k jakému etniku patří nebo z jakých poměrů pochází,“ vysvětlil prezident Petr Pavel, proč navštívil zrovna základní školu Cimburkova, která je jednou z těch s nejvyšším zastoupením romských dětí v České republice. „Tvoří více než 70 % všech žáků školy a složení dětského kolektivu tak naznačuje její segregovanost. Podobných škol jsou v naší zemi desítky, některé z nich jsem už dříve navštívil. Děti v nich jsou zvědavé a šikovné jako všude jinde, ale osud jim nadělal do startu života překážky,

které se překonávají jen velmi obtížně,“ uvedl prezident Petr Pavel.

„Jsem přesvědčen, že pracovníci ZŠ Cimburkova dělají pro děti a žáky to nejlepší, co mohou s ohledem na nastavení systému. Práce zdejších učitelů, velkých srdcařů, si velice vážím. Musíme ale usilovat o to, aby děti ve školách jako je Cimburkova, měly stejné šance na kvalitní vzdělání, práci a spokojený život jako ostatní. Podpořit je a segregovat školy, které jim zapojení do většinové společnosti znesnadňují. Věřím, že když na tom budeme pracovat, v dohledné době se nám to podaří,“ dodal prezident.

Pavel Bily: Z prezidenta jsem doslova unesen

Velmi pozitivně návštěvu prezidenta Petra Pavla hodnotil Pavel Bily, který na škole pracuje jako asistent pedagoga a učí tělocvik. „Byl jsem z toho doslova unesen. Prezident je opravdu velmi lidský a pro mě to byl obrovský zážitek,“ řekl pro zpravodajský server Romea.cz Bily, který s prezidentem přímo hovořil o vzdělávání nejen romských dětí.

„Řekl jsem mu, že hodně záleží na rodičích, ale ti, co takové štěstí doma nemají, tak těm se snažíme pomoci. Pro mě je odměnou to, když se děti zeptám, čím chtějí být, tak mi řeknou, že chtějí být jako já,“ popsal rozhovor, který ve velmi přátelském duchu vedl.

„Podařilo se nám, že kromě dvou dětí se všichni devátáci dostali buď na střední školy nebo učiliště,“ doplnil pro zpravodajský server Romea.cz střípky z rozhovoru s prezidentem Pavel Bily.

Děti prezidenta přivítaly potleskem

Děti ze ZŠ Cimburkova, která se podle informací na svém webu zabývá vedle vzdělávání běžných žáků také vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zdravotním handicapem, žáků z cizojazyčného prostředí i žáků v obtížných životních situacích, se krátce po příjezdu hlavy státu v asi 8:30 shromáždily v prostorách školní tělocvičny a příchodího prezidenta a první dámu přivítaly potleskem a výskotem. Pavel školákům řekl, že když si chce popovídat, tak musí vyjít z Hradu.

Po prezidentově proslovu mohli žáci prezidentskému páru pokládat otázky. Ptali se mimo jiné na to, jak se prezidentovi daří a proč se chtěl stát hlavou ČR. Dotazy byly i na Pavlovu kariéru v armádě a na práci a bydlení na Hradě. Pavel uvedl, že chtěl nabídnout svou vizi, jak republiku měnit. Doplnil, že přímo na Hradě nebydlí, ale pracovat tam je podle něj skvělé. Následně pak podepisoval pro děti zvětšeninu svého portréту z poštovních známek.

ČTK

Na jubilejní 25. ročník Romské pouti zamířily stovky poutníků

Olomouc – Svatý Kopeček u Olomouce, významné poutní místo na Moravě, přivítal v sobotu 17. června na duchovní pouti Romy z Moravy i Čech. Letošní jubilejní 25. ročník již tradiční pouti se uskutečnil v bazilice Navštívení Panny Marie a v ambitech premonstrátského kláštera. Tématem letošní duchovní poutě byla „Panna Maria, matka nás všech“. Romská pouť na Svatém Kopečku u Olomouce je ojedinělou duchovní a společenskou akcí v České republice.

Hlavním celebrantem mše svaté byl již potřetí titulární biskup marcellianský a pomocný biskup pražský Mons. Václav Malý, bývalý mluvčí Charty 77, Občanského fóra a člen Výboru na obranu nespravedlivě stí-

haných. Mši svatou sloužil spolu s P. Pavlem Ryšavým, Hyacintem Pavlem Kuchtou a dalšími kněžími. „Při mši svaté zazněly chvály, svědectví účastníků a také bylo uvedeno scénické divadlo mladých Romů ze Salesiánského střediska volného času Don Bosco z Ostravy,“ popisuje organizátorka akce za Charitu Olomouc Ludmila Gottwaldová.

Panna Marie, matka Ježíšova

„Svatá Maria, Matko Boží, tys darovala světu pravé světlo. Ukaž nám Ježíše. Veď nás k Němu. Uč nás poznávat a milovat ho.“ Slova z modlitby Benedikta XVI. se stala tématem jubilejní pětadvacáté Romské

pouti. S bazilikou na Svatém Kopečku jsou spjata i díky tomu, že na bočním oltáři je vystavena známá soška Romské madony. Sošku věnovala bazilice osobně nevidomá umělkyně paní Božena Přikrylová, která se několikrát Romské poutě zúčastnila. Fotografie Romské madony spolu s modlitbou Benedikta XVI. z encykliky Deus caritas est je i letošním upomínkovým dárkem Charity Olomouc pro poutníky.

Pro děti je připraven „Poutníček“

Novou tradicí Romské pouti se stal tzv. „Poutníček“, sešitek, který děti provedl celým tématem a na památku si jej vzaly s sebou domů. „V Poutníčku řešily různé hádanky a úkoly, které se vztahují k Marii. Díky tomu se dozvěděly spoustu informací z jejího života, a to pro děti zábavnou formou. Měli jsme také připravené tematické omalovánky a puzzle. Za splnění úkolů v Poutníčku na děti čekala sladká odměna,“ přibližuje Jitka Laštůvková ze Střediska pro rodiny a krizovou pomoc.

Eva Štefková
Charita Olomouc

Pouť ke Kali Sáře v Saintes-Maries-de-la-Mer

Největší romské pouti se každoročně účastní hojnost Romů z celé Evropy. V hlavním městě oblasti Camargue ve Francii se každý rok konají oslavy k požehnání, ochraně a poděkování ze všechno dobré, co ochránkyně Kali Sára poskytl.

První zmínka o svatě Sáře se objevila v literatuře v Pověstech o svatých Mariích z roku 1521 od Vincenta Pilippona. Za zmínku také stojí kniha Tziganes od Franze de Ville vydaná v roce 1956 v Bruselu, ve které je svatá Sára přímo označena jako žena romského původu. O Kali Sáře se také říká, že byla Egyptanka, která chodila po kraji Camargue a žebrała, aby uživila obě Marie. Legend o tom, kdo vlastně Sára byla, je mnoho.

Pro samotné Romy je tato záhadná žena Kali Sára patronkou všech chudých a postižených lidí a také ochránkyní a romskou bohyní. Podle legendy z Camargue byla Sára služkou dvou svatých Marií, Marie Salomé a Marie Jacobé, které byly blízké příbuzné Panny Marie, matky Ježíše Krista. Byly u jeho hrobu, i tam, kde se jim Ježíš po své smrti zjevil. V roce 42 poslechly Ježíšovou výzvu: „Jděte a učte všechny národy...“, vypravily se směrem k Francii, kde se vylodily u ústí řeky Rhóny. Tam se usadily, kázaly evangelium a tam také zemřely. Věhlas o neskutečných božích zázracích se postupně rozšiřoval a na tomto svatém místě byl postaven kostel a město.

Romové se na tuto tradiční pouť sjíždějí v karavanech ze všech koutů světa, setkávají se zde se svými příbuznými, nasávají posvátnou povznášející energii. Lidé se radují, vytvářejí společenství, sdělují si

Lidé nosí svíčky, zapalují je a tiše rozjímají. Modlí se, nosí Kali Sáře dárky, zdobí ji květinami, šátky, oblečky a cennými předměty. Tímto způsobem děkují Kali Sáře za vše dobré, co pro ně učinila. Při odchodu z krypty nezapomenou políbit její ruku. To všechno je vykonáváno s pokorou, úctou a hlubokým vnitřním prožitkem. Návštěva kostela trvá celý den. Venku před kostelem zatím probíhají různé atrakce klaunů, prodej zboží vlastnoruční výroby, Romky vám nabídnou přívěšky Kali Sáry. Ze všech stran se ozývá hudba, tóny kytar, houslí a akordeonu, především ohnivě temperamentní flamenco hudebníků ze Španělska, při němž vám nohy samy začnou tančit. Vyvrcholením každého vystoupení je společný zpěv romské hymny. V noci se opět všude zpívá, hraje, tančí.

Tato velká oslava se koná každým rokem v obci Saintes-Maries-de-la-Mer, která leží na jihu Francie na břehu Středozemního moře. Romská pouť ke Kali Sáře je propojena s naším romstvím, životními příběhy a naším tajemstvím. Naše kroky ke Kali Sáře nás vnitřně proměňují a léčí. I naše rozhodnutí vydat se na tuhle dobrodružnou a zároveň posvátnou pouť nám ukazuje směr našeho života. Kali Sára spojuje i to, co bylo rozděleno a opuštěno. Vnímám ji jako velice silný ženský aspekt. A věřím, že je patronkou a ochránkyní všech Romů.

Veronika Kačová
foto: Petr Torák

KOMENTÁŘ 25. výročí festivalu Khamoro

TOMÁŠ ŠČUKA

Máme za sebou další ročník mezinárodního festivalu Khamoro. Letos se slavilo 25 let této významné kulturní události, která se koná každý rok na přelomu května a června v Praze. Jde o největší přehlídku romské kultury v Evropě a nabízí nejen koncerty, ale i konference, výstavy, divadlo a další akce. Pro tento rok se konala pod záštitou prezidenta České republiky Petra Pavla.

V romštině Khamoro znamená „Sluníčko“, jde o největší profesionální romský festival. Od roku 1999 jej v Praze pořádají organizace Slovo 21 a Studio Production Saga. Nabízí koncerty romských kapel z celého světa, výstavy, dětský den, vyprávění pamětníků, filmové projekce, taneční workshopy i odborné konference. Trvá týden a účinkují na něm významní romští umělci z celého světa. Uvedu některé z nich: Rosenberg Trio, nizozemská jazzová kapela tvořená dvěma kytaristy a jedním basistou. Jejich inspirací se stal Django Reinhardt, legendární kytarista romského původu z 30. let minulého století. Dále Kočani orkestar, makedonská dechová kapela pocházející z města Kočani v Severní Makedonii, po kterém je taktéž pojmenována. Do širšího povědomí veřejnosti se kapela dostala díky spolupráci s Emirem Kusturicou. Puerto flamenco – nespoutaná energie, syrové emoce, orgie zvuků i naprosté ticho. Členové Puerto Flamenco patří k nejlepším flamencovým tanečnickům a hudebníkům na světě, pocházejí přímo ze srdce španělské Sevilly, kolébky tohoto španělského národní klenotu. Nebo Mahala Rai Banda, romská kapela sídlící v Bukurešti. Kapelu založil houslista a skladatel Aurel Ionita, který pochází z rodiny Lăutari z vesnice Clejani. Je příbuzný několika členů Taraf de Haïdouks. Kapela hraje hudbu ovlivněnou Balkánem.

V sobotu 3. června vrcholil festival Khamoro tzv. defilé, průvodem účastníků festivalu. Průvod je vždy právem středem pozornosti médií, Pražanů i návštěvníků hlavního města. Umělci se doslova protančí a prozpívají historickým centrem Prahy. Na trase z Václavského na Staroměstské náměstí si mohou všichni přihlížející v jednu chvíli a na jednom místě vychutnat procitěnou hudbu Romů z různých koutů světa. Prezentací rozmanité romské kultury přálo v tento den i krásné slunečné počasí.

Ročně festival navštíví přibližně 10 tisíc lidí z Česka i zahraničí. Hlavním smyslem Khamora je propojovat romskou menšinu a majoritu prostřednictvím umění.

25 let je poměrně dlouhá doba. Udržení festivalu a jeho další pokračování je velmi důležité. Podpora na kulturní aktivity se obecně získává stále obtížněji, organizátorům festivalu se i přesto daří nastavenou úroveň a prestižní značku Khamora udržet.

Kladně také hodnotím participaci Romů na tomto festivalu. Dává totiž obrovský smysl. Organizátoři Jelena a Džemil Silajdžić dávají prostor Romům při přípravách, plánování i realizaci jednotlivých kulturních aktivit.

Za těch 25 let již prošlo festivalem více generací, které se podílely na jeho přípravách. Například svoji první zkušenost datují někdy v roce 2001, kdy jsem coby student střední školy dostal příležitost být součástí pořadatelského týmu. Za ty roky si pak uvědomíte, že jde také o místo, kde potkáte své staré známé, které jste dlouho neviděli.

Přeji Khamoru dalších 25 let úspěchu, hojné návštěvnosti i potřebné podpory.

E Květoslava Podhradská: Inspiracija lav dživipnastar

E romaňi spisovatelka barilas avri pro vichodno Slovensko, andro gav Ostrovany nadur khatar Sabinov. Koter peskro dživipen dživelas tiž ke Ostrava. Dživelas vajkeci berš andre Anglija, andro Middlesborough, kaj tiž kerelas buči. Akanak dživel andre Svitávka paš o Boskovice. Kerđas avri e stredno škola, oboris socijalno buči perdal narodnostne menšini. Hiňi dženo andro literarno klubos romanen autoren Paramisara, savo kerel avri e organizacija Slovo 21. Ke Ostrava likerel literarno klubos Notička, kaj hiňi dženo andre spravno rada andro spolkos Ostravská nota.

Pal kada, sar hiňi bachtali, tumen doginena andr amaro jekhetano vakeriben. Vinšinav tumenge šukar inspirativno geňiben.

Lačo džives, Květo, šaj amenge phenen, kana chudľan te pisinel the keci tumenge ehas berš? So ehas peršo, so pisindan?

Lačo džives, tumenge, Veroniko, the tiž savore dženenge, save ginen Romano hangos. Khatar Ostrava man la familijaha odcirdľam andro linaj 1989 andre Svitávka paš o Boskovice. Andro irišagos man dochudľom ča kavka, hoj andro mire sarandatheochto berš chudľom te sikhľol pre stredno škola ke Ostrava. Andre Ostrava phiravas khatar Svitávka jekhvar andro kurko pandž berš andre škola ko Zdeněk Matejček andre Poruba. Ipen kadaj pre škola man dogindom khatar novinki Romano hangos pal o romano literarno prekidkeriben Romano suno, savo kerlas Nová škola, o. p. s. ke Praha. Peršes gondolinas, či džava, vašoda hoj oda ehas ponukňa perdal školaka the čhavore. Th'avka miro rozgňipen chudľom, the sar školačka bičhadom priphendí „E cikňi čhajori pal e Slovensko“. The kala priphendaha chudľom peršo than. Andre priphendí pisinavas pal miro leperiben andre peršo trjeda, save man ehas andre kole berša bare problemi andre slovensko čhib. Achaľuvavas the vakeravas ča andre romaňi čhib, the slovensko čhib vobec nadžanavas. Te achaluvel la učitel'kake, sikhaviben, the spolužakenge ehas perdal mande but pharo. Pale opakindom o berš the palis chudľom te achaluvel andro sikhaviben, the te vakerel la učitel'kaha the le spolužakenca.

So dikhen rado andro irišagos?

Mire priphende, noveli, hine pisimen kavka, hoj pes čačes ačhile andro miro familijakro dživipen. Tiž khatar vakeriben, so avrendar šundom, ale tiž vakerav pal miro dživipen, sar somas terňi. Tiž somas dulones pro droma the prindžardom pherdo dženen, the sakones ehin peskro vakeriben. Inspirinav man khatar leperiben, khatar vakeriben, khatar historija amara familijake, khatar dzivo familijakro dživipen le Duždengero (miro kherutno nav). The sar dikhav o lava, save hine palis thode avri, khatar kada miro pašalipen, cali buči, savi peske vareko preginla, kada man but bavinel.

Savi bachtumen ehin andre buči?

Pisinavas vajkeci texti. Romano nakladatelstvo Kher diñas avri e knižka O mulo!, kaj hiňi miri priphendí „Když smrt přichází.“ Palis andre priphende, save pisinde bišov autora, man adaj ehin duj priphende: Andre knižka Všude samá krása priphendí khatar dujto svetovo mariben „Utíkej, Margitko“. The andre knižka Samet blues priphendí khatar dzivo dživipen andre eňavardešte berša „Dům na Štěrkově“. Aver priphendí hiňi „Tenkrát na Východě“, vakerel pal o drom andro Bulharsko paš o komunisti, ehas avri thodo andro Bedekr festival Ta-BOOK 2020. Andro Romano džaniben geľas avri priphendí „Moje britská odysea“. Andro Romano suno chudľom bacht štarval. Pro server Romea.cz diňom avri priphendí „Sametová revoluce z pohledu obyčejné romské ženy“.

Pro agor beršeste 2022 geľas avri miro debut perdal o čhavore the terne čhave: Povídání u povidel/ O vakeriben paš o lekvaris le kipocenca khatar Klára Zahrádková. Nevo hiros perdal mande the nakladatelství Kher, hino, the sam but rado, hoj e knižka ke Praha chudľas bacht – Somnakuňi mašla vaš o nakladatelsko keriben the vaš Nekšukareder knižka andro berš 2022. O ceni denjekhetane o Ministerstvo kultury the Pamatňikos andro narodno irišagos.

Ta oda but šukar hiros. Gratulínnav tumenge. San dženo andro literarno klubos Paramisara, so ehin nevo, so richtinen?

Som dženo andro klubos, savo kerđas avri e organizacija Slovo 21, savo likerel e raňi rjaditel'ka Jele-na Silajdžič, Paramisara – Gavoro. Ipen o džene khatar kada klubos chudle imar vajkeci var možnosť te vičinel peske andre peskro foros le kolegiňen khatar literarno klubos pro autorsko geňiben ko Maškarthemutno džives andre romaňi čhib. Kerelas pes oda andro pandž fora andro rovnako džives, the me kada ačhiben andom andre Ostrava, kaj bešen but Roma the miri familija. Ke Ostrava avle pherdo džene, save šunenas amaro giňiben. Dičhol avri, hoj pal e romaňi literatura ehin bari zaujma, na ča maškar Roma, ale he gadže. Ta andro jejsos hinke richtinas aver berš Maškarthemutno džives andre romaňi čhib. Ale tiž mušinav te phenel pal amare dikhibena ke Praha, kaj amare sikhavel andro irišagos o raj spisovatelis the lektoris, o René Nekuda.

Načirla tumenge geľas avri tumari knižka Vakeriben paš o lekvaris. Soske kada nav?

Ehin oda romaňi-čechiko autobiograficko proza perdal o čhavore the terne čhave. Calo koda vakeriben andom andro moravsko forocis Svitávka nadur khatar Boskovice. Mire čhavengre čhave e Patricie the Robin pal mande avle pro linajeskre prazňini khatar Ostrava, jekhetane phiras te kidel o čhilava the tavas lekvaris, the adaj oda začininel

– O vakeriben paš o lekvaris. Kipoca andre knižka kerđas e Klára Zahrádková. Andre knižka hine tiž mire fotki. La Klarake vaš kada but palikerav, sar šukar kipoca andre knižka kerđas. Mek tumenge kamav te phenel, hoj o lilovo obalís pre knižka the šarga prajta, oda hine kole čhilava, pal save davas duma.

Keci čhon tumenge likerel te pisinel e knižka?

E ponukňa khatar nakladatelství Kher chudľom andro berš 2022, mišľinav andro majos. The andre buči amen mukhľam la Karolinaha Ryvolovo, savi paš mande terdolas sar miri redaktorka, andro junis. Pro agor novembriste ehas dokerdo. E knižka imar ehas andro decembris pro pulti andro knihkupectví. Adaj mušinav te palikerel savore dženenge khatar Kher, the la rjaditel'kake, la Radka Potočková, vaš lakro manušiben the jekhetani buči. Kada nakladatelství hino baro barvalipen perdal romaňi literatura.

Savi ehin zaujma pal e romaňi literatura? Ginen la o terne Roma?

Vakerava avka, hoj o autorki khatar klubos Paramisara phiren pro autorsko geňiben pal cali republika, the andre cuzina. Kamas te vakerel pal e romaňi literatura, the te oda ehas pre aver sera pro agor republika. Čačipen ehin ajso, hoj arakhav pro autorsko geňiben čeporo terne Romen. Ale varekana man o džene prevkapinen, sar dikhav maškar lende, kavka sar andro Broumov, le Romen, the ehin len zaujma andre romaňi literatura. Te bi len avlas buter...Visar, le gadžen ehin bari zaujma pal e romaňi literatura, nekbuter o školi, knihovni the varesave spolki. Imar man ehin vaš e bari zaujma dovakerde hinke rovnaka thana, kaj ginavas. Kavka pes chudas andre godí andre spoľočnosť. The te tumen zaterďola the palikerla o dženo, savo tumen šunelas te ginel, kavka sar pes mange oda ačhilas ke Praha pro festivalis Khamoro, ta som igen rado. E raňi ehas khatar Odolená Voda, kaj ginavas šaj aver čhon, the mek phendās: „Cindom mange tumari knižka.“

So hin perdal tumende nekphareder andro irišagos, the visar, neklokeder?

Mišľinav, hoj nekphareder ehin te chudel te pisinel, varekana tumen choľarel treba he korkoro nav andre priphendí, ale pro agor pes tumenge phundravel o vudar, the mindar avel. The varekana pes mange ačhel, hoj les imar džanav, the te mek napisinavas aňi jekh lav. Ale te pisinel vareso, so imar džanen anglal, abo vareso, so predžidľan, džanen e dějovo linka, kada ehin palis výhoda andro irišagos. Odoj imar ča dothoven, the keren feder.

Ehin tumen andro irišagos varesave rituala, save tumenge šegeten? Likeren e disciplina, abo ča kavka pisenen, sar pes tumenge kamel the ehin tumen časos?

E disciplina bi majinelas te avel, te

tumen ehin thodo varesavo tema, abo imar vareso pisenen, ta bi oda majinelas te kerel, vašoda hoj oda sa hordinen andro šero. Palis oda kampil so neksigeder te thovel pro papiris. Me pisinav pro počitačis, the sar dikhav angle mande o lava, ta pes imar kerel buči, the oda pes palis čerinel andro literarno dílos. Cicho, te likerel e godí, žužo godí pre kada, so akanak pisenen. Nisave rituala man ale nane.

„Te zaujminel pes pal e romaňi literatura, te ginel la, vašoda hoj pes he khatar late dodžanena but zaujimavo, trebas pal amare phure daja dada, amari kultura the pherdo pal amari romaňi historija.“

Pal soste rado pisenen the pal save temata bi andro tajsaskero pisenenas?

Sar imar phendom, he te oda dela koda peskro gro, nakradeder pisinav o priphende, vakeribena, ale tiž man nadarav te pisinel pal o neve temata, andre save thovav e fantazija. Ehin man akanak rozpisimen dothodí misterija, savi palis kamavas varekaj te publikinel. No, dikhava, sar pes oda podarinla te dopisinel andro lačo agor.

Soha tumare dženenge, save ginen tumare knižki, kamen te perel pro jilo? So hin koda, so tumendar kerel spisovatelka, savi san?

Korkori pal mande nadžanav te phenel, savi som, oda mušinen o džene, save ginen. The soha lenge kamav te perel pro jilo? Bizo šukara romaňa čhibaha, lavenca, save pes ginen pro jekh dechos, sar pes phenel. Například „Utíkej, Margitko“ ehin pisimen kavka, hoj varesave džene, save šunen, ta lenge ehin apsa andro jakha. O lava hine bare the phare, ehin oda pal e dujto svetovo mariben pre vichodno Sloven-

ske. Protagonistka ehas miri dajori. Ehas lake ča dešutrin berš, kana pes mušinelas te garuvel khatar němci-ko gestapo.

San bachtali spisovatelka, savi ehin perdal tumende e godí, kaj o terne Roma šaj chuden te pisinel?

Me bi lenge bizo, sar jekh dženo khatar porota Romano suno, phenavas pal o literarno prekidkeriben, hoj andre lende te prindžaras lengro talentos the bičhavas len dureder. Palis pes te zaujminel pal e romaňi literatura, te ginel la, vašoda, hoj pes he khatar late dodžanena but zaujimavo, trebas pal amare phure daja dada, amari kultura, the pherdo pal amari romaňi historija. Šaj pal peste phenen angle andro klub Paramisara Slovo 21, dospela džene tiž le nakladatelstvo Kher. The he mange pal peste te phenen, he kole terneder džene. Ke Ostrava likerav literarno klubos Notička, savo kerel avri Ostravsko nota. Ada berš natočindam audio priphende, save pisinde terne autorki the preginde len andro studio RMF ke Ostrava.

Leperen tumenge, savi literatura ginenas, sar sanas mek čhajori? Ehas aver sar akanak? Andre soste ehas aver?

Sar somas čhajori, ta vobec nagingavas. Nahas amen khere o knižki. Až sar somas dajake, ta peskre čhavorengre ginavas knižka Honzíkova cesta, savi pisindas o Bohumil Říha. Kaja knižka pes mange dži adadives pačisaľol, the imar la ginavas mire čhavorengre čhavenge.

So perdal tumenge znameňinel e literatura?

Odphenav jekhe laveha: kultura, džaniben the drom, sar te likerel kulturno barvalipen.

Ehin tumen pro agor varesavo lav perdal amare džene, save ginen?

Upre Roma, likerem tumenge tumaro sasťipen andre tumare familiji! The tumen, so vakeren romanes, napreačhuvnen the rozphiravkeren e romaňi čhib dureder, treba giľenca lebo irišagoha. Aven saste the bachtale!

*Preklad: Veronika Kačová
foto: Archiv K. Podhradské*

Květoslava Podhradská: Inspiraci čerpám ze života

Dokončení ze str. 1

ce učitelce, učení a spolužákům bylo velice náročné. Opakovala jsem ročník a posléze jsem začala rozumět učivu a komunikovat s učitelkou a se spolužáky.

Co vás na psaní nejvíce baví?

Moje povídky, novely, jsou postavené na základě pravdivých příběhů z mého rodinného života. Čerpám taky z vyprávění, z doslechu jiných, ale taky popisují příběhy z mého mládí. Rovněž jsem byla dlouho na cestách a poznala spoustu lidí a každý má svůj osobní příběh. Takže čerpám ze vzpomínek, z vyprávění, z historie naší rodiny, z turbulentního života klanu rodiny Duždů (moje rodné příjmení). A když vidím přenesený text, posléze publikovaný, z tohoto prostředí, celkový výsledek, který si někdo přečte, to mě nejvíce baví.

Jaké máte úspěchy, co se týče vaší práce?

Jsem autorkou několika textů. Romské nakladatelství Kher vydalo knihu O mulo! Povídky o duchách zemřelých, kde je moje povídka „Když smrt přichází.“ Dále diptych povídek dvacet šest autork, kde mám dvě povídky: V knize Všude samá krása povídka z druhé světové války „Utíkej, Margitko.“ A v knize Samet blues povídku právě z divokých devadesátých let „Dům na Štěrkově.“ Další povídkou je „Tenkrát na Východě“ o cestě do Bulharska za minulého režimu, která byla otištěna v Bedekru festivalu TaBOOK 2020. V Romano džaniben vyšla povídka „Moje britská odysea“. V Romano suno jsem byla oceněna čtyřikrát. Na serveru Romea.cz jsem publikovala povídku „Sametová revoluce z pohledu obyčejné romské ženy“.

Na konci roku 2022 vyšel můj debut pro děti a mládež: Povídaní u povídel/O vakeriben paš o lekvaris s ilustracemi Kláry Zahrádkové. Čerstvá zpráva pro mě a nakladatelství Kher, což máme obrovskou radost, je ta, že kniha byla v Praze oceněna Zlatou stuhou za nakladatelský počín a za Nejkrásnější knihu roku 2022, které uděluje a partnery jsou Ministerstvo kultury a Památník národního písemnictví.

Tak to je skvělá zpráva. Gratuluji, Květo. Jste členkou literárního klubu Paramisara, co je nového, co chystáte?

Jsem členkou klubu, který založila organizace Slovo 21 pod vedením paní ředitelky Jeleny Silajdžič, Paramisara – Gavoro. Právě členky tohoto klubu dostaly už několikrát možnost pozvat si do svého města kolegyně ze zmíněného klubu na autorské čtení k Mezinárodnímu dni romského jazyka. Probíhá to v pěti městech ve stejný den a já jsem tuto událost přinesla do Ostravy, kde bydlí větší část naší komunity a moje rodina. V Ostravě jsme měli hojnou účast posluchačů. Zdá se, že o romskou literaturu je vel-

ký zájem nejen mezi námi Romy, ale i neromy. Takže na podzim budeme chystat další ročník Mezinárodního dne romského jazyka. Ale taky se musím zmínit o našich pravidelných setkáních v Praze, kde nás vede k tvůrčímu psaní spisovatel a lektor, pan René Nekuda.

„Zajímat se o literaturu Romů, číst ji, protože se i touto cestou mnoho zajímavého dozví, třeba o našich předcích, naší kultuře a mnoho o historii Romů.“

Nedávno vám vyšla kniha Povídaní u povídel. Proč tento název, co vás k tomu vedlo?

Je to romsko-česká autobiografická próza pro děti a mládež. Celé to povídaní jsem přenesla právě tady do moravského městečka Svitávka nedaleko Boskovic. Moje vnoučata Patricie a Robin za mnou přijíždí na letní prázdniny z Ostravy, společně chodíme sbírat švestky a vaříme povídky a tady začíná Povídaní u povídel/O vakeriben paš o lekvaris. Ilustraci knihy vytvořila Klára Zahrádková. V knize jsou i fotky z mého archivu. Kláře patří velké díky za to, jak velice pečlivě oživila ilustrací celou knihu. Ještě bych vám mohla prozradit, že fialový obal knihy a žluté listy jsou právě ty zmiňované švestky.

Jak dlouho vám trvá napsat knihu?

Nabídku od nakladatelství Kher jsem dostala v roce 2022, myslím v květnu. A do samotné realizace jsme se pustily spolu s Karolínou Ryvolovou, která při mně stála coby moje redaktorka, v červnu. Na konci listopadu bylo dokonáno. Kniha už v prosinci byla na pultech v knihkupectví. Tady musím poděkovat celému týmu z Kheru v čele s ředitelkou Radkou Patočkovou za jejich človecenství a spolupráci. Toto nakladatelství je velkým přínosem pro romskou literaturu.

Jaký je zájem o romskou literaturu? Je u mladých Romů vyhledávaná?

Začnu tím, že autorky z klubu Paramisara jezdí na autorské čtení po celé republice i do zahraničí. Máme snahu o prezentaci romské literatury, a to i třeba na opačném konci republiky. Pravda je taková, že aspoň já se setkávám na autorském čtení s minimálním zastoupením mladých Romů. Ale někdy mne publikum překvapí, když vidím v obecnstvu, jako například v Broumově, Romy, a prokážou zájem o romskou literaturu. Kéž bych jich bylo více... Doufám, že moje kolegyně se setkávají s větším zastoupením. Naopak česká veřejnost prokazuje zájem o romskou literaturu, především školy, knihovny a nějaké spolky. Dokonce mám nasmlouvané pro

velký zájem opět stejná místa. Takto se dostáváme do podvědomí společnosti. A když vás zastaví a pozdraví posluchač, jako se mně to stalo teď v Praze na festivalu Khamoro, tak máte radost. Paní byla z Odolné Vody, kde jsem četla snad minulý měsíc a ještě dodala: „Koupila jsem si vaši knihu.“

Co je podle vás na psaní nejtěžší a naopak nelehčí?

Myslím, že nejtěžší je začít psát, prostě někdy vás potrápí i třeba samotný název povídky, příběhu, ale na konci textu se vám otevře, hned naskočí. A někdy se mně stane, že už ho znám, aniž bych napsala slovo. A naopak psát, co už znáte dopředu nebo co jste zažila, znáte už dějovou linii, to pak je výhoda při psaní. Tam už dosazujete a vylepšujete.

Máte při psaní nějaké rituály, které vám pomáhají? Udržujete si svou disciplínu, nebo prostě píšete, jak se vám chce a máte čas?

Disciplína by měla být, přece když máte zadané téma nebo už něco píšete, tak se tomu věnujete, protože to nosíte v hlavě. Pak je třeba to co nejrychleji a nejlépe přenést na papír, obrazně. Já tlučám do klávesnice a když vidím před sebou text, začíná řemeslo, a to se posléze mění v literární dílo. Klid, soustředění se, čistá hlava na to, co momentálně píšete. Někdy zvláštní rituály nemám.

O čem nejraději píšete a jakým tématům se do budoucna nebráníte?

Jak už jsem se zmiňovala, i když to dá taky to svoje gro, nejraději píši vzpomínky, vyprávění, ale taky se nebráním novým tématům, u kterých použiju fabulaci. Mám rozepsanou úplně vymyšlenou mysterii, kterou bych pak chtěla někde publikovat. No, uvidíme, jak se to povede dopsat do zdárného konce.

Čím čtenáře ve svých knihách chcete zaujmout? Co je to, co vás dělá spisovatelkou, jakou jste?

Sama se hodnotit nedokážu, to musí čtenáři. A čím je chci zaujmout? Určitě krásnou romštinou, texty, které se čtou na jeden zátah, jak se říká. Například „Utíkej, Margitko“ je psané tak, že někteří posluchači na literárním čtení, když čtu, mají slzy v očích. Text je silný, emoční a odehrává se na konci druhé světové války na východním Slovensku. Protagonistkou byla moje maminka. Bylo jí pouhých třináct, když se musela skrývat před německým gestapem.

Jste úspěšná spisovatelka, máte nějaké tipy a rady, aby se mladí Romové mohli v psaní prosadit?

Já bych jim určitě, jako jedna z porotkyň Romano suno, doporučila literární soutěž, abychom v nich rozpoznali jejich talent a posunuli je dál. Pak se zajímat o literaturu Romů, číst ji, protože se i touto ces-

tou mnoho zajímavého dozví, třeba o našich předcích, naší kultuře a mnoho o historii Romů. Mohou třeba oslovit klub Paramisara Slovo 21, starší, osmnáctiletí, i nakladatelství Kher. A nebo se mohou klidně obrátit na mě, i ti mladší. V Ostravě vedu literární klub Notička, pod vedením Ostravské noty. Letos jsme natočili audio povídky, které si mladé autorky napsaly a načetly ve studiu RMF v Ostravě.

Vzpomenete si, jakou literaturu jste četla, když jste byla ještě dítě? Byly knížky jiné než dnes? V čem se liší?

Já jsem jako dítě vůbec nečetla. Neměli jsme doma knihy. Až teprve, když jsem byla já mámou, tak jsem četla svým dětem knihu Honzíkova cesta od Bohumila Říhy. Tato kniha se mně dodnes líbí a už jsem ji četla i svým vnoučatům.

Co pro vás znamená literatura?

Odpovím jednou větou: Kultura, umění a způsob zachování si kulturního dědictví.

Máte nějaký vzkaz pro naše čtenáře?

Upre Roma, chraňte si své zdraví ve svých rodinách! A vy, kdo mluvíte romsky, nepřestávejte a šířte romštinu dál, třeba zpěvem nebo písmem. Aven saste the bachtale – buďte zdraví a šťastní.

**Rozhovor vedla Veronika Kačová
foto: Archiv K. Podhradské**

Naše romské festivaly...

Už jsme si zvykli na ty naše festivaly, každým rokem se těšíme, až vyrazíme do Prahy a budeme sledovat naše romské umělce. Khamoro je vlastně našim NEJ festivalem, tam vidíme hudebníky z cizích zemí a spoustu umělců, kteří nám přijeli ukázat, co vše dovedou. Pokaždé nás rozveselí a jsme hrdí na naše romské umělce.

Letošní Khamoro jsem nemohla navštívit, bránily mi v tom moje slabé nohy, no, ty roky, kterým se říká stáří, jsou už tady. Já si nemohu poroučet, musím se řídit dle mého zdravotního stavu, který zrovna není dobrý.

Druhý velký festival Ghettofest je taky moc parádní v Brně, můžu říct, že se hodně našich umělců předvede a my si užíváme pěkné zážitky. Při tom dnešním těžkém životě nás to aspoň trochu rozveselí a zapomeneme na chvíli na těžké dny.

Hlavou mi proběhla vzpomínka z roku 2012. Vraceli jsme se z Prahy z festivalu Khamoro a stala se nám hrozná věc!

Jeli jsme autem po dálnici a můj manžel je velice pozorný řidič. Dává si velký pozor na řízení a nejedí moc rychle. Zrovna jsme se blížili k Mladé Boleslavi a předjel nás řidič v silném autě asi stopadesátikilometrovou rychlostí. Čumím jako blbec, z vedlejší silnice najíždělo auto na dálnici a ten frajer do něj narazil a odjel, vůbec ho nezajímalo, co se stalo! Ta naražená škodovka se převrátila dvakrát a potom se svalila do příkopu. My s manželem jsme se začali třást, to vám byla podívaná!! Samozřejmě můj manžel ihned zajel na to místo. Vystoupili jsme z auta a díváme se na škodovku. Ta už byla na kolech a řidič nikde.

„Zavolej rychle policii,“ říká mi manžel.

Já volám stopadesátosmičku a oznamuji jim, kde jsme a co se stalo. Asi tak za deset minut dorazily dvě policejní auta. No, ihned nejdřív zkontrolovali manžela, doklady, jestli nechlastal, a až potom šli hledat řidiče ze škodovky. Našli ho a je mrtev... No, mně se rozklepaly nohy. Dělalí fotky s mrtvým a telefonují. Dva policajti vyslýchají manžela.

„Tak pane řidiči, jak rychle jste jel?“

„Já jel normálně, jak je povoleno na dálnici. Proč vyslýcháte mě, ten řidič...“

„Já se ptám vás a vy odpovídejte!“ zvýšil policajt hlas na manžela.

Neumíte si představit, jak s námi jednali, darmo jsme tvrdili, že nejsme vinni, že jsme chtěli řidiči pomoci.

„Odkud jedete?“ ptá se jeden z policajtů.

„Jedeme z Prahy...“

„Odkud v Prahy?“

„Byli jsme na našem romském festivalu Khamoro...“

„Ty vaše romské manýry mě nezajímají, kde jste opravdu byli?“

Darmo mu tvrdil manžel, kde, nakonec jsem mu ukázala vstupenku, ještě jim to nestačilo. Nakonec nás vzali k sobě, tam s námi sepsali jakýsi protokol. Za čtyři hodiny nás pustili a mohli jsme odjet domů! Řeknu vám, že mi celý krásný zážitek zkazili tou událostí. Bylo mi líto toho mrtvého řidiče a manželovi jsem znova nařídila, aby jezdil pomalu. Cítila jsem z chování policajtů takový rasizmus, odpor k nám, je mi to hrozně líto, ale je to tak. Zhnusili mi celý zbytek toho dne.

V životě se stávají všelijaké věci, ale jedno je jisté, ta naše barva pleti o nás říká jenom to špatné a zlé. Jenomže já jsem ráda, že jsem Romka a mám tmavou pleť a možná, že žiju lépe a čestněji než nějaká osoba s bílou pletí.

Festival Khamoro naopak sbližuje lidi k sobě. Pokaždé na koncertě v Lucerně je spousta milých bílých lidí a zpívají naše písně v romštině! Jsou nadšeni z vystoupení romských umělců a člověku to dělá radost.

Dneska už jen koukám na televizi na Khamoro, na ty naše umělce a mám z nich radost...

Irena Eliášová

Manuš bijo kheriben...

(čačikano vakeriben)

Ach, pale ke mande diňa miri čhaj peskra čhajora, bo hin nasvali, the joj mušinel te phirel andre bufi. Me la igen kamav, no narado som, kana hin ke mande. Jov hin lači čhajori, afe oda lakero vakeriben, furt pes phučerel, sa kamel te džanel, calo džives kamel te dumazinel, the man imar nane ajse nervi la te šunel. Šunel man, kana la dav te pijel, te chal, afe imar man nane teja, mušinav te džal andre bota, sar kampav te kerel? Naštik la mukhav korkora. Sar oda te kerav? O horučki la imar nane, avka la urava, the džaha andre bota.

„Anka, mušinas te džal andre bota, bo nane teja, aňi maro...“

„Jov, babo, me lošanav, babo, so hin tumen ajso hačos, man igen dukhal o dumo, tumaro gaučos hin igen zoralo, amen hin feder...“

„Somnakaj, me mušinav pro zoralo hačos...“

„Soske? Sal nasvali?“

„Na, nasom, afe som imar phuri, the o dumo dukhal...“

„The savore phure manuša hin dukhado dumo?“

„Maj sa...“

„Babo, the soske dukhan?“

„Akaňik tuke navakerava, mušinas te džal andre bota, the sig khere, bo tiri daj kerela vika. Uri pre tute o renti...“

„Soske?“

„Hov nasal pro vodros. Imar sal urdi?“

„Hi, babo, čak lava o topanki. Kaj džaha te cinel?“

„Adaj koter, ko Tesko...“

„Babo, the šaj koteroro nanukos?“

„Jov, ta kaj, somnakaj, hin mange pharones, afe naštik...“

„Soske?“

„Bo preku šudroha, pale e meňori...“

„Soske preku šudro?“

„No vašoda, bo o nanukos hin igen šudro...“

„Babo, the soske chan o čhavore nanuki, kana hin lenge angina?“

„Ale na, somnakaj, odava hin aver...“

„So aver, babo?“

„Igen sal zvedavi, ker imar, le tuke o topanki, the imar džas!“

E Anka liňa o topanki, the imar džas andro Tesko. Hin avka šukares, o khamoro šukar švicinel, odava imar dičhol, hoje jaruna hin adaj. Lav la vastestar, the džas, no miri čhajori furt vakerel. „Akaňik navakeraha,

bo bisterav, so kampav te cinel, khere amenge dumazinaha, hi?“

Jekhvarestar mange phenel vikaha: „Jov, babo, dikh odoj!“ Sikhave angušteha pre jekh manuš, so pašol pre phuv, the hin oprimen paš e Teskoskri fala. Hino igen melalo, leskero muj hin calo bajuzi.

„Somnakaj miro, ma dikh pre leste...“

„Babo, sar šaj nadikhav pre leste, kana oda manuš hino nasvalo, hino čoro...“

„Andulka, hin čoro, jov hin bijokherutno...“

„S’oda hin bijokherutno, babo?“

„Oda tumenge andre škola naphenenas?“

„Babo, me som andre ešebno trjeda, odoj nasikhluvas pal ajse manuša, abo s’oda hin.“

„Avka prebačin.“

„Babo, s’oda hin bijokherutno?“

„No, me nadžanav, sar odava tuke te phenav, džaha inangom te cinel...“

„Babo! Adaj hin o manuš, so les vareso dukhal, abo hin bokhalo, mušinas leske te pomožinel...“

„Somnakaj, oda avka nadžal, sar tu dumines, jov pre amende šaj kerel choľi... avka keren...“

„Babo, tu mange naphendal, s’oda hin. Užarav, so mange phenaha.“

„Hi, somnakaj, odava hin manuš bijo kher, nane les kaj te džal...“

„Jaj, mam o miri, babo, mušinas leske te pomožinel, so te hin bokhalo?“

„Hi somnakaj, talam...“

„No, dikhes, odava les nane aňi hačos, aňi stolkos?“

„Hi, nane les nič...“

„Av, babo, džas ke leste, the phučaha lestar...“

Cirdel man ke leste, imar sajinav, hov avľom te cinkrel. Šundom la, the džas ke leste. O bijokherutno manuš dikhel pre Anka asabnaha, the bešta peske, oprimen paš e fala.

„Lačho džives,“ paľikerđam.

„Lačho... the so e cikňi, hin nasvali?“ phučel mandar.

„Čulo sas preku šudrardi, imar hin sasťi...“

Jov dikhel pre Anka. „Nane sasťi, tu sal lakeri baba, hi? No phen lakra dake, nek džan la čhajoraha ko dočtoris, nek la bares preku dikhel, hin šukar cikňi mačkori,“ phenel, the asal.

Leskere lava andre mande phosade sar e čhuri, či phenel čačo, abo te hin mato...

„Nasal bokhalo?“ phučel lestar e

Anka.

„Na, chaľom vareso. Tu imar phires andre škola?“

„Hi, som andre ešebni trjeda.“

„Tu aveha igen godaver!“ phenel, the imar pes irinda. Dikhav, hov nakamel imar amenca te vakerel.

E Anka man cirdel sveteristar, the šuškinel mange: „Babo, hin tut biš koruni?“

Dikhav pre late, hov nadela smirom, lav andal o bugeľaris biš koruni, the dav lake.

Jov džal ke leste, the phenel leske: „Le tuke mandar ola lovore, the cin tuke rohľičkos.“

Jov pre late asal, lel o love, the paľikerel.

Džas khatar leste, the džas andre bota, me aňi nadžanav, so te cinel, e Anka mange phenel.

Mange džal pal o šero, so phenelas o bijokherutno manuš. Či phenelas čačo, abo sas mato. Ale duminav, hov nasas mato, bo leskero han-gos sas mištes, žužo, o jakha leskere žužes švicinenas, jov nasas mato, odava prindžarav. Sar avela miri čaj, phenava lake te džal ke Praha ko dočtoris la Ankaha.

„Anka, av džas imar khere, te na preku šudros...“

„Jov, babo, nane šil. Babo, so te lahas ole bijokherutne manušes khere, k’ amende?“

„Jov, ta oda hin napados! Odava nadžal!“

„Soske?“

„Vašoda, hov odava nadžal, amen dživas avresar sar jov, odava hin leskero iletos, jov hin pr’oda zviklo...“

„Les nane čhavore?“

„Me nadžanav...“

„Kampel les te lel ke peste, the kaj pes te starinen, me man avka starindomas!“

„Tu tut akaňik starin, kaj te aves sasťi, the te aves la daha, le dadeha, hi?“

„Imar man nakames adaj...“

„Ale kamav, ale tu tut starin vaš tuke, the na vaš bijokherutnes.“

Imar sam khere, dav la čhajora pro hačos te pašol. Lav andal e taška, so cindom, jaj – e teja adaj nane. No ta nič, telefoňinava la čhake, tajsa avela, anela e teja. The bičhava-la ke Praha ko dočtoris.

Gela preku jekh čhon, miri čhaj le romeha sas Prahate ko dočtoris, the rakhle la Ankake varesavo nasvalipen, so pes pharones sasťarel. No, modľinava man ko gulo Del, kaj lake te del o sasťipen...

Irena Eliášová

Člověk bez domova...

(pravdivý příběh)

Ach jo, moje drahá dcera mi zase dala hlídat svoji sedmiletou dcerku. Miluju ji nade vše, ale hlídám ji nerada. Je trochu nemocná, tak se nedá nic dělat, dcera nemůže být z práce doma. Vnučka je hodná, to jo, ale ty její otázky věčné, to se nedá odpovídat na všechno a mě to rozčiluje, už na to nemám nervy! Poslechne mě, když jí nařídím ležet i vše vypije a spapká, ale došel mi čaj a musím jít nakoupit a nemůžu ji nechat samotnou. Jak to udělat? No, horečku už nemá, tak ji obleču a tu chvilku venku, co bude-me, se nic nestane.

„Aničko, musíme jít do krámu, došel nám čaj a chleba taky...“

„Jé, babi, já mám radost, už jsem celá dolámaná z té postele, co to máte za gauče? To je hrůza, babi, naše nejsou tak tvrdé...“

„Zlato, já musím mít na záda tvrdou postel, víš...“

„A proč? Jsi nemocná?“

„Ne, nejsem, ale mám stará záda a bolí...“

„A všichni starý lidi mají bolavá záda?“

„Skoro jo...“

„Babi a proč bolí?“

„To ti nebudu teď vysvětlovat, ob-leč se a jdeme, ať jsme brzo zpátky. Musíš ležet, jinak tvoje máma bude nadávat...“

„A proč?“

„Že nejsi v posteli. Už jsi hotová?“

„Ano, babi, jen se obuju a jdeme. A kam půjdeme?“

„Jen kousek, do Tesca...“

„Babi a mohla bych kousíček nanuku?“

„I kdepak, zlatíčko, je mi líto, ale nemůžu...“

„A proč?“

„To by nasydl zase krček...“

„A proč by nasydl?“

„No, protože nanuk je hodně studený...“

„Babi a proč ostatní děti jedí nanuky, když mají angínu?“

„Ale ne, zlato, to je něco jiného...“

„Co jiného, babi?“

„Jsi moc zvědavá, natáhni si botky a jdeme, dělej!“

Vnučka si obula botky a konečně jsme vyrazili do Tesca. Ještě, že to není tak daleko. Vzala jsem ji za ruku a jdeme, je zrovna pěkně a sluníčko svítí krásně, už je znát, že jaro je tady. Projdeme jednu ulici a moje drahá vnučka má moc otázek. „Zlato, teď si nebudeme povídat, ano? Já bych za-

pomněla, co mám koupit, doma si můžeme pokecat, až do večera...“

„Jo, babi, ale podívej se tam!“ Vnučka ukazuje prstem na staršího muže, který leží na zemi u zdi Tesca. Je na něj hrozný pohled, ušmudlaný, oděv na něm je špinavý a jeho tvář je zarostlá dlouhými vousy.

„Zlato, toho si nevšímej...“

„Babi, jak si nemám všimat, když ten člověk je nemocný a je chudák...“

„Broučku, ano, je to chudák, to je bezdomovec...“

„Jejda, co to je bezdomovec, babi?“

„To vám ve škole neříkali?“

„Babi, já jsem v první třídě, tam ještě neprobíráme tyto lidi, nebo co to je?“

„No jo, tak promiň...“

„Babi, tak co to je bezdomovec?“

„No, já nevím, jak ti to mám říct, jdeme nejdřív nakoupit...“

„Babi! Tady je člověk, který nás potřebuje a ty nedbáš, třeba má hlad, nebo ho něco bolí, musíme mu pomoci...“

„Zlato, to nejde, jak ty si myslíš, on nám může i vynadat... stává se to...“

„Babi, co to je bezdomovec? Čekám, co mi řekneš...“

„Ano, zlato, no, to je člověk bez domova, ten nemá kam jít...“

„Jéminkote, babi, my mu musíme pomoci, co když má velký hlad?“

„Ano, srdíčko, třeba...“

„No vidíš, to znamená, že nemá ani postýlku? Ani svůj stoleček?“

„Ano, nemá nic...“

„Babičko, pojď, jdeme k němu a zeptáme se ho...“

Tahá mě k němu, už lituji, že jsem šla nakoupit. Poslechla jsem ji a jdeme k němu. Ta osoba se posadila opřená o zeď a usmívá se na moji vnučku.

„Dobrý den,“ pozdravily jsme.

„Dobrý... copak, ta malá je nemocná?“ ptá se mě.

„Jen byla trochu nachlazená, už je dobrá...“

On si vnučku prohlíží a říká: „Ona není dobrá, paní. Vy jste babička, že? Ať s ní rodiče jdou k doktorovi, na velké vyšetření, je to krásná malá kočička,“ řekl a usmál se.

Já nevím, co si mám myslet, jeho slova mě vyděsila, nevím, jestli nekecá, třeba je opilý, nebo...

„Nemáte hlad?“ ptá se moje starostlivá vnučka.

„Ne, nemám, něco jsem pojedl. A ty už chodíš do školy?“

„Ano, chodím do první třídy...“

„Ty budeš chytrá holka!“ řekl a usmál se. Už se mu nechce s námi mluvit, vidím to na něm.

Moje vnučka mě tahá za svetr a šeptá mi: „Babi, dej mi dvacet korun, prosím.“

Vidím, že nedá pokoj, z peněženky jsem vybrala dvacku a dávám ji.

Ona jde blíž k němu a říká: „Vezměte si ode mě penízky a kupte si rohlíček.“

On na ni mrkl, vzal si od ní dvacku a poděkoval.

My jsme šly do krámu, já skoro zapomněla, pro co jsem šla, ale moje vnučka mi připomněla.

Myslím na to, co ten člověk řekl, na „velké vyšetření“. Nejde mi to z hlavy, až přijde dcera, musím jí to říct a přemluvím ji k tomu vyšetření, člověk nikdy neví... Pořád vidím ty jeho oči, zvláštní zrak, na to, že byl tak špinavý, nebyl napitý, což většinou potkávám bezdomovce opilé. Tento byl tak trochu jiný, i hlas měl zvláštní, tak čistý. Nebudu na něj myslet, zapomenu ještě někde holku.

„Aničko, jdeme už rychle domů, ať nenastydneš...“

„Vůbec není zima, babi, co kdybychom si vzali domů toho pána, co říkáš?“

„No to je nápad! To vůbec nejde! Ha, ha...“

„A proč?“

„Protože to nejde, on má jiný život než my, je zvyklý na něco jiného, to je jeho život, broučku...“

„On nemá svoje děti?“

„Já nevím...“

„Měli by si ho vzít a starat se o něho, babi, to já bych se hodně starala!“

„Je mi to jasné, teď se budeš starat o to, aby ses uzdravila a byla se svou mámou a svým tátou, ano?“

„Jo, babi, už mě tady nechceš...“

„Ale broučku, co tě nemá, chci, ale musíš se starat o sebe, a ne o bezdomovce.“

Konečně jsme doma a vnučku jsem dala do postele. Vytahuju nákup a koukám, že jsem zapomněla to důležité – čaj nemám. No, nevádi, zavolám dceři a zítra přijde i čajem.

Uběhl měsíc od té příhody a já dceři přemluvila k tomu vyšetření. Dcera mě poslechla a naši vnučce našli v Praze zvláštní nemoc, těžko léčitelnou, ale dá se vyléčit. Tak budu pána Boha prosit, aby se vyléčila moje drahá vnučka... **Irena Eliášová**

Ola amare romane umelci...

Imar amenge hin andro zvikos ola amare romane festivala, sako berš džas ke Praha te dikhel pro Khamoro, so hin jekhfeder romano festivalos. Odoj dikhas le lavutaren, the avren umelcen, so sikhaven, so džanen te kerel. The andal e cuzina aven ke Praha te sikhavel pes, sar gilaven, khelen. Jon amenge den loš andro jilo, the amen sam pre lende igen barikane.

Ada berš naštik džav ke Praha pro Khamoro, bo igen man dukhan mire čanga, no avka hin, ola berša, so aven, kaj pes phenel, hoj hin phuripen. Imar avla tiž ke mande, avka mušnav te šunel o sasťipen.

O dujto festivalos Ghettofest hin ke Brna, aven odoj but romane umelci the khatar o aver štati, the sikhaven, so džanen te kerel, the amenge hin igen mištes pro jilo, sam igen rado vaš lenge. Aspoň amenge keren loš andro adadiveskero pharo dživipen.

Akaňik mange avla perdal o šero leperišagos andal o běrš 2012. Džahas khare Prahatar, khatar o Khamoro, mire romea, motoriha, the ačhiľa amenge nalači veca!

Džas pal e dalňica, miro rom džal polokones, the del peske bari briga. Ipen džas imar ke Mladá Boleslav, the pre dalňica avel e škodovka. Ale paš amende džal igen zorales jekh manuš andro baro motoris, geľa amen preku the naburinda andre škodovka igen zorales. E škodovka pes preku čidiča duvar, the palek peľa andro jarkos. Amen le romea čak dikhas, o jilo andre mande ačhiľa sar o bar, andre dar! Geľam le motoriha polokones ko jarkos, kaj hin e škodovka, the dikhas pro motoris. Hin imar pro kereka, ale o šoferis nane. Joj!

„Vičin imar sig le šingunen!“ phenel miro rom.

No me mindar vičinav 158, the phenav, so pes kerđa. Avka tel o deš perci avle duj motora le šingunenca. Inangom avri šunen mire romes, kamen o papira le motoristar, den leske te phurdel, či vareso napijelas. Až palis džan te rodel le šoferis andal e škodovka, imar les rakhle, mules. Fotinen les, the duj šingune avri phučkeren mire romes.

„No, sar džahas zorales?“

„Avka sar hin povolindo, soske avri phučkeren man, kana oda šoferis...“

„Me phučav, the tu vaker!!“ O šinguno del vika pre miro rom.

Nadžanen, sar amenge sas, hjaba phenahas, hoj leske kamahas te pomožinel, hoj nasam amen došale!

„Khatar aven?“ phučel o šinguno.

„Džas Prahatar...“

„Kaj Prahatar?“

„Samas pre amaro romano festivalos Khamoro...“

„Mange nadžan tumare romane maniri pal o šero, kaj sanas?“

Hjaba leske miro rom phenelas, hoj kaj samas, leske nič napotinel, palek leske sikhavav o listkos andal e Lucerňa, odava tiž nič. Line amen ke peste, the odoj samas maj štar ori te zapisinel o protokolis! Palis amen mukhle, hoj šaj džas khare. Phenav tumenge, hoj sas mange igen namištes. Amenge odava avka avelas, hoj jon has ke amende igen sar o rasisti, bares amen nakamenas, sa mange o mištes pal o festivalos ruminde!

Andro iletos pes keren ajse veci, the namištes, čak jekh phenav, hoj amari kali cipa pre amende phenel čak nalače veci. No mange hin jekh, me som rado, hoj som kali – pre kali phuv barol o maro. Me th’ avka talam dživav mek feder sar varesavi parňi cipa.

Andre Lucerňa pro Khamoro hin but manuša parňa cipaha, the rado gilaven jekhetane amare Romenca romanes o giľa, lošaha. The mange oda va kerel mištes pro jilo!

Adadives imar čak šaj dikhav pre televizija pro amaro festivalos Khamoro, the hin mange mištes pro jilo, sar dikhav amare umelcen...

Irena Eliášová

foto na této dvoustraně: Sabir Agalarov

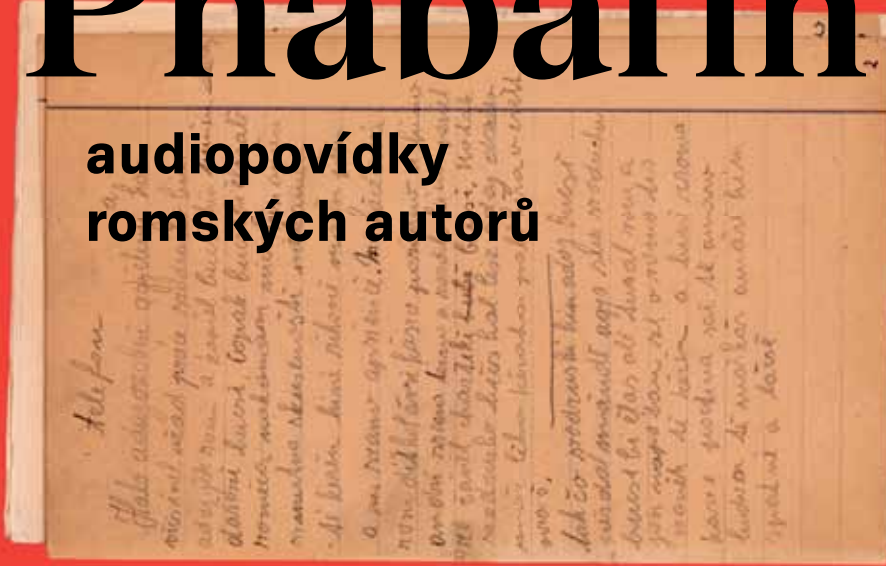

m k muzeum romské kultury

literární sklizeň pro vaše uši

Phabal'in

**audiopovídky
romských autorů**

Povídky, básně, úryvky z knih romských autorek a autorů (Tera Fabiánová, Elena Lacková, Iveta Kokyová, Andrej Pešta aj.). Hlas propůjčili romské a české interpretky a interpreti (Margita Lázoková, Barbora Hrzánová, Jan Cina, Štefan Ferenc aj.). Audiopovídky vychází bilingvně v romském a českém jazyce.

Volně k poslechu na Spotify, Soundcloud nebo skrze QR kód na rommuz.cz.

Projekt je finančně podpořen Ministerstvem kultury ČR. Muzeum romské kultury k jeho přípravě přizvalo nakladatelství romské literatury KHER a další příznivci romské literatury.

Objevte Příběh Romů

Discover the Story of Roma people

Muzeum romské kultury: jediné svého druhu v Evropě
The Museum of Romani culture: the one of its kind in Europe

m k muzeum romské kultury

rommuz.cz

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010 nebo pošlete e-mail s vašimi údaji na adresu holomkova@srnm.cz

cena předplatného pro rok 2023 je 420 Kč

ZDENĚK DANIEL

VESMÍRY/ KOSMOSA/ UNIVERSES

m k muzeum romské kultury

MINISTERSTVO KULTURY

B | R | N | O | I

* VERNISÁŽ 2/3/23
* 3/3/23 – 31/12/23

* rommuz.cz
* Bratislavská 67, 602 00 Brno

SRNM

OD ROKU 1991 SPOLEČNĚ S VAMI

Adresa redakce
Romano hangos
a
Společenství Romů
na Moravě
Cejl 460/35,
Brno 602 00
tel.: 545 246 673
www.srnm.cz
číslo účtu:
2300661977/2010